

Barriola

Joxe Maria URKIA ETXABE

2006. urtea, urte berezia izan dugu, batik bat Gipuzkoan, urte horretan bete baititugu bi mendeurren guztiz garrantzitsuak: bata Ignacio Maria Barriola Irigoien jaunarena eta, bestea, Jose Artetxerena. Biak XX. mendean izan ditugun punta-puntako pertsonaiak. Euskal Herriaren Adiskideen Elkarteak omenaldi berezia eskaini zion Artetxe jaunari eta bere idazlanak bi tomotan argitaratu zituen. Euskarazko antologia bat *EGAN* aldizkariaren arduradunak beste ale batean eman zuen argitara. Horretaz gain UEU-n ikastaro berezia ospatu genuen bi idazle hauen omenez. Bertan bien alderdi intelektualak eta gainerakoak aztertu ziren.

Hemen gatoz berriro ere zuen aurrera bi liburu lodi eta sendoen aurkezpena egitera. Biak Barriola doktoreari buruzkoak: lehenengo alean Barriolaren nortasuna barne-barnetik aztertzen da, euskal sendagile humanista baten ikuspegia bere "Diarioan" 1928-1998 islatzen den bezala: 966 orri eta 368 ilustrazio, azkenean aurkibide onosmatiko batekin osatua. Bigarren alearen izena hauxe da: "Textos" (1922-1998), 1185 orrialde eta bertan Barriolaren 135 idatzi agertzen dira, batzuk luzeagoak, besteak laburragoak. Haietako hainbat oraindik argitaratu gabeak, besteak aldizkarietan, boletinetan eta egunkarietan argitara emanak. Denetaz mintzo da idatzi hauetan: erlijioa, heziketa, unibertsitatea, Medizinarene historia, Giza-sendakuntza orokorra, ohitura zaharrak, bidaiak, etab. Uste dugu liburu hauen bitartez sakonago ezagutuko dugula Barriola doktorea.

Barriola doktorea 1998ko azaroaren 3an hil zen 92 urte zituela. Zalantzarik ez, bizitza luzea eta emankorra izan zuela. Harrigarria dirudien arren, inor gutxik, etxeakoak ezik, ezagutzen zituen berak eskuzkribuz idatzitako 22 koaderno edo dietarioak. Batzuk forma ba-

tekoak, besteak beste batekoak: lehenengo hamalauak 26,5 x 14,5 zm.-koak eta beste 8ak 21 x 15 zentimetrokoak, azken hauek gaika jarritako aurkibide batekin. Eta hemen ez ditugu sartu 1928-1933 urte tartean idatzitako agenda txikiak. Labur esanda, hasi 1928. urtean eta hil baino 6 hilabete lehenagoko tartean sekulako idazlan multzoa utzi digu geroak erabil dezan informazio gisan. Esan beharrezan aurkitzen naiz aipatutako "Diarioak", idatzi zituenaz gain, ni neu izan naizela irakurri dituen bakarra edo bakarrrenetakoa, irakurri berri-rakurri, xehatu, hausnartu, zalantzak argitu, hau da, lan luzea eta neketsua egin behar izan dudala, harik eta gaur eskaintzen dugun fruitu hau lortu arte. Zuek esan ahaleginak merezi izan al duen. Hain zuzen, lehen kapitulua "Diario"ari berari buruzkoa da, zer iritzi zuen autoreak hari buruz, zalantzak, norentzat izan zitekeen onuragarri, ballagarritasuna, bere etenaldiak, dena zakarretara botatzeko izandako tentazioak, gazte garaikoekin egin zuen bezala. Barriolak behin eta berriro irakurri zituen "Diario" hauek bere azken urte luzeetan, datu berriak erantsi zituen, beste batzuk zuzendu eta hiru orri, besterik ez, ezabatu zituen bizarra mozteko kutxila edo antzeko batekin ebakita. Ziur nago ez zuela eta ezin izan zuela desegin hainbeste urtetan egindako lan txukuna, egunez egun egina, ñabarduraz betea. Horrela utzi zuen, nork daki, esku berri baten zain, indar berria har zezan eta hala komeni balitz argitara zitzan. Eta, hara, nire eskua izan da lan honetan jardun duena, Jainkoak dakien bideetatik barna etorri da niregana. Ziur diotsuek, hemen agertzen den Barriola, benetako Barriola dela, Barriola bere osotasunean. Nire bahetik pasa dira idatzi guztiak eta, Barriolari zor diodan kontsiderazio eta errespetu guztia-rekin gauza batzuk bazterrean utzi behar izan ditut, gutxi batzuk, noski, hori daiteke bion arteko sekretutxoak. Bere pentsamenduetan eta sentikizunetan murgildu naiz eta horren ondorioz hainbat gauza isilpean gorde ditut argitara eman gabe.

Esan dezadan argi eta garbi, hau ez dela "diario" edo egunkari sentimental bat, horrelako gauzak ez zituen atsegin. Egunkari hau, gogoeta bat da, barne azterketa, nolabait esateko, notaritza baten itxurakoa, bere testimonioa, azterketa txikienetara, behaketara, gogoetara eta hausnarketara, gauzarik txikienak aztertzerara, ordenara eta gauza guztiak gordetzerara ohituta dagoen sendagile batek egina, beti ere etxeko ildo zaharretik. XX. mendeak gure historian burutu duen zati aberatsa da, dudarik gabe.

Alde batera utzi ditugu 1928 1933 urteen arteko informazio labur eta telegrafiko itxurakoak. Urte hauetan, hain zuzen burutu zuen digestio-aparatuko zirujau-aditu formakuntza Vienan, Parisen eta Madrilan. Egunkaria bera, hain zuzen, 1937ko uztailan hasten da eta bertan 1936. urteko gudu zibila du gogoan.

Benetan gudu zibila izugarria izan zen eta sekulako eragina izan zuen Barriolaren familian.

Atera kontuak gudu zibila hasi zenean Barriolak 30 urte zituela, lehenengo semearen zain zegoela, bere bizi profesionala buruan, Mercedes-ko ebakuntza klinika martxan eta etorkizun on samarra aurretik zuela.

Guda zibil garaian eta hurrengo urteetan idatzitako "egunkaria" klandestinoan izan zen, hura izan zen bere aitortekua, bere pentsamendua sakontzeko bidea, ikararen, bakardadearen beldurraren, Barriolaren sufrikarioen aitortea, hau da, euskal abertzale, beren herri maitaleen, bere hizkuntzaren, ohituren, eta batik bat, kristau fedea bihotzetik maite zuen familia baten kalbarioa.

"Jaungoikoa eta Lege zaharra" zen abertzaleen ohiua. Guda zen, gupidarik gabeko guda eta horren ondorioz familia bat hankaz gora, zatitua, batzuek ihes egin beharrean Frantzia, Amerika, besteak hemen. Hori izan zen familia honen eta beste askoren gertakari garrantzua, horiek izan ziren ondorio ikaragarriak. Eta, zergatik? Bada euskaldunak izateagatik, abertzaleak izateagatik; haien bekak euskaraz hitz egitea zen, iragarkiak euskaraz egitea. Horregatik traidoretzat hartuak izan ziren. Gudu garaiko egunkariak gertakari hauek guztiak kontatzen ditu, anaien gorabehera garrantzak, Santoñan preso hartuak, Dueson eta Larrinagan preso egonak, bere aita Abelinorenak, ihes egin beharra izan baitzuen atzerrira, eta bera, familia baten buru gisan, ahal zuena egiten, bere ama eta emaztea mantendu beharrean, ahal zuena eta bost gehiago egiten. Zer nolako bakardadea, zenbat hipokresia eta zenbat porrot islatzen diren egunkarian. Bere idatzian pertsonak, egoerak, hiria, probintzia, denak aipatzen ditu, anaiak liberatzeko egindako ahaleginak, eliza ofizialaren jarrera, alboko elizaren jarrera. Gudu zibilarekin batera, sortzen dira mundu gerrari buruzko adierazpenak. Barriola European hezia baitzen, maitasun handia zor baitzion Frantziari. Alemania aipatzean, sinestezin eta nahigabe handienez murgiltzen da. Zer gertatu behar ote du? galdetzen dio bere buruari. Frantziatik eta Ingalaterratik etortzen zitzaiz-

kion berripaperen bitartez jakiten zuen guduaren berri, besteak beste, euskal errefuxiatuen egoera lazgarria. Naziak Frantzia eraso zuteanean eta Frantzia osoa bere hatzaparretan eskuratu zuenean, Barriolaren egunkarian benetako orri hunkigarriak agertzen dira. 1936-1940 urteetako gertakarien azalpena, familia urratu baten garrasia da: Avelino bere altari jarri zioten 5 bost miloi pezetako isuna, amaren eta Mertxe arrebaren heriotza, zentsura, depuraketa politikoak, anai-arreben erbesteratzea, Paul, Eusebio, ondasunen konfiskatzea... Era berean, hor agertzen dira hiriko gorabeherak, Manteoko Ospitala, Klinika, musika, teatroa..., bere irakurketak.

Liburuaren atal nagusizat jotzen dut "Gartzelako Egunkaria-1941-1943" deitu dudana. 1940. urtean Frantzia eta Paris alemaniarren atzaparretan erori zirenean, polizia alemanak goitik behera begiratu zuen Agirre lehendakariaren bulegoa eta bertatik sekulako informazioa eskuratu zuen eta frankismoaren eskuetan utzi. Dokumentu horien tartean agertzen da 19 pertsonaz osatutako sare bat, haien artean Barriola. Honek Lazaro edo Leon Letamendi goitizenez, mugalari lana egiten zuen muga pasatzen lagunduaz arriskuan zeuden pertsoneri. Talde honek 1937tik 1940ra funtzionatu zuen, harik eta detenituak izan ziren arte.

103.590 prozesua ireki zitzairen. Benetako guruzbidea izan zen haientzat. Hasieran heriotza zigorra eskatu zuten arren, poliki-poliki askatasunera iritsi ziren. Garai hau garrantzi handikoa da Barriolaren bizitzan. Denen artetik Luis Alava fusilatu zuten, gainerakoak denboran zehar eta poliki-poliki liberatuak izan ziren. 1941ko urtarriletik 1943ko abendura arte, Barriola Madrilen egon zen preso. Garai hartako "egunkaria" oso aberatsa da. Bere lagunik minena emaztea izan zuen. Madrilen egon zen garaian, Fomentu, 9, Santa Engrazia, Porlier eta Torrijos, denak Madrilen, emazteak jasotzen zituen senarraren izkribuak, edonolako paperetan idatziak. Bertan kartzelako bizitza deskribatzen da, kartzela nolakoa den, bertan nola bizi diren, bertan zeuden gizaseme arruntenak eta garrantzitsuenak, errepublika garaiko pertsonak, sozialistak, masoiak, magistratuak, sendagileak, Enrique Moles eta Jose Hierrok berari dedikatutako poesia ere. Benetan irakurgarria garai hau. Bera sendagile zirujau izateak, mesede egin zion kartzelan. Eta, ondorioz, kartzelako bazterrak ibili behar izan zituen, gaisoak zaintzen, hamaika konfidentzia entzuten, hainbat heriotz, meza eta gainerakoak.